

Bizans Üslûbu
Birinci Fasıll
Tarihî çerçeve

Bizans tarihi Fransa'da öyle az tanılmışdır ki Bizans san'atından bahsetmeden evvel tarihin^{en} ana hatlarını çizmek münasip olacaktır. Bu mukaddimeye bir kat daha lüzum gösteren keyfiyet şudur ki Bizans sanatının her hangi sanattan ziyade iyice tebarüz ettirilmesi icabeden birinci hususiyeti, muayyen bir tarihî şekle tevafuk etmesidir ki o şekil ile birlikde vücüd bulmuşdur, onun tesirleri altında inkişaf etmiştir. Vahdetini, orijinalitesini ona borcludur. Bizans sanatı, bizans İmperatorluğunun sanatıdır.

KONSTANTİN. - Bizans imparatorluğu Konstantinin saltanatı ve Konstantinin^{ye.} tesisi ile başlar. Roma ile Bizans arasında belli bir inkıtağ yoktur. Üç asır müddetince biri, öbürünün devamı olarak görülmektedir. Fakat III cü asırda imparatorluğu ta temellerinden sarsarak German ve Barbar tehlikesinin vehametini birden bire açığa vuran derin buhrandan sonra Diocletianus ile Konstantin, umumî bir islahata teşebbüs ettiler. Diocletianus'ten itibaren imparator bir ilâhdır. Şark saraylarının ayınlarına tevfikân kendisine ibadet edilmektedir. İmperatorluk, bir saltanatı mutlakadır, artık hâkimler ve meclisler tarafından değil, imparatorun oklâmı ve memurları tarafından idare edilmektedir. Aynı zamanda imparatorluğu harabiyete yaklaştıran iki meseleyi, yani hududların müdafaası ve saltanat veraseti meselelerini birden halletmek için Diocletianus, tetrarhos usulünü icad etti: Evvelce tek bir imparator varken ondan sonra iki "augustus" ile iki "kayser" şarkda ve garpda arazinin idaresini ve müdafasını paylaştılar. Bu usul idare devam edemedi: bir kaç sene sonra Konstantin, imparatorluğun vahdetini kendi lehine iade etti; mamafih "Romania" dahilinde şark ile garbı tedricen daha kat'iyetle ayıran derin bir inkılâbın alâmetidir; Justinian'ın mesaisi akametle neticelenince müebbed bir şekil alacak olan bir ayrılığın mebaşiridir. Konstantin, Milvius köprüsünde Maçentius'ı mağlub ederek garba ve Licinius'ı da mağlub ederek şarka hâkim olunca Roma imparatorluğunun istihalesini istediği gibi ikmal etmekte serbest kaldı; Hıristiyan ve şarklı bir imparatorluğa kalbetti. Konstantinin hıristiyanlığından bahsed~~en~~ler çok hata ediyorlar. Konstantin, güneş ibadetine uzun müddet

salik kalmıştır. Belki putpereslikden başka bir görüşe hiç bir zaman sahip olmamıştır. 311 senesinde hakikî ruhsatnameyi isdar eden Konstantin değil, Galeriusdur. "Milano emirnamesi" denilen ruhsatname belki de Licinius'ın şarka ait bir kararıdır. Konstantin, ancak 320 senesinden itibaren Hıristiyanlığa karşı bariz bir temayül göstermiş ve ölmeden az zaman evvel vaftiz olmuştur. Faka çok zamandanberi Hıristiyanlık meselesiyle meşgûl olduğu ve Hıristiyanlara tedricen daha ziyade teveccüh gösterdiği hakikattir. Onun sayesinde yeni din yalnız meşru değil, imtiyazlı bir din oldu: haiz olduğu serbesti ve emniyet sayesinde putperesliğin yerini kat'î surette işgal etti; aynı zamanda Hıristiyan cemaati içinde şiddetli bir teolojik faaliyet inkişaf ettiği gibi Roma âlemi basilikalarla doldu. Hıristiyanlık, henüz resmî din olmadıysa da devletin mühim teşkilâtı sırasına geçti. İmperator müminler arasında sulhu muhafaza etmeğe öyle ehemmiyet veriyordu ki Arianus kavgasına nihayet vermek için İznikde ilk oikumene meclisini akdetti. Konstantin ölünce kilise onu evliya payesine, Senato da tlâh lar payesine is'at etti. Kilise haklı idi çünkü eline bir putperest imperatorluğu almış olan Konstantin, ölürken bir Hıristiyan imperatorluğu bırakıyordu.

Konstantiniye şehrinin tesisi, belki bundan bile daha mühim bir vak'adır. III üncü asırdan itibaren Roma artık hakikî payitaht değildi, yani imperatorların daimî ikametgâhı değildi. Konstantin, Roma şehrinin payesini ve imtiyazlarını ref etmediyse de karşısına ikinci bir payitaht ihdas etti ki inhitat ve mazi karşısında hayat ve istikbal temsil ettiği gibi mahz tabiî kuvvetlerin tesiriyle ihtiyar rakibine galebe etti. Din sahasında Konstantin putperesliği lağv etmemişti, muzaffer olmak imkânını Hıristiyanlığa bahşetmişti. Konstantin 324 senesinde, Licinius'ı yenerek şarka hâkim olunca imperatorluğa yeni bir payitaht vermek için Megara'luların Bizans ismindeki eski müstamelelerini intihap etti. Marmara denizinin ve Haliç gibi geniş bir tabiî limanın arasındaki bir yarım adada, Boğazlar gibi büyük bir ticaret yolu, buğday yolu üzerinde kâin olan bu şehir, Avrupa ile Asyanın, Akdeniz havzası ile Karadeniz ve Karadenize dökülen nehirler vasıtasıyla gidilen geniş arazinin mültekasında her bakımdan şayanıdikkat bir mevki işgal ediyordu. Konstantin, yalnız iktisadî değil, aynı zamanda askerî ve siyasî mülâhazata riayet ediyordu. Askerî cihetten : III cü asır vekayii , esasen German'ların tehdidine maruz olan Roma, imperatorluğun en tehlikeli düşmanları olan Got'lar ile İranlılara

karşı mücadele etmeğe müsaid bir mevkide değildi; bilakis tabii bir müstahkem mevki işgal eden Bizans, kara ve deniz seferleri için mükemmel bir üssü hareket idi. Siyasî cihetten: II cî asırdan beri inhitatı hız alan İtalyanın karşısında, eskimiş imtiyazlarını istimal ve mazisinin akim ananelerini tekrar ede ede battallaşan Romanın karşısında Yunanşarki, imperatorluğun canlı kısmı gibi görülüyordu. Konstantin tarafından emir edilen muazzam mesai, ancak 336 senesinde hitam bulduysa da konstantiniye şehrinin resmî küşadı 11 Mayıs 330 tarihinde merasimle icra edildi. O tarihten itibaren "Yeni Roma", imperatorun ikametgâhı ve imperatorluk meclisinin makâmı olarak tanıldı. Şarkın garba karşı zaferiyle beraber bihakkin "Bizans" adı verilen yeni bir medeniyetin mebdeline işaret etmektedir. Filvaki, hiç bir şehrin, hatta Atinanın bile icra ettiği hususî tesis öyle şumüllü olmamıştır. On bir asır müddetle, her taraftan tecavüze uğrayan bir imperatorluğun merkezinde Konstantiniye mukavemet etmiş; Bizans medeniyet ve san'atını teşkil eden Yunan, Latin, Şark, hiristiyan unsurlarının batı kaynaşmasını surları içerisinde himaye etmiştir. Bundan başka, tesisinden itibaren Konstantina, klasik medeniyet ~~ten~~ hayatta kalan bakiyeleri kendine cezbederek Barbarların elinden kurtarmıştır. Tarihî müddetince bu kadim mirası korumuş, zenginleştirmiş, muhafaza etmiştir.

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerle İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tanıtı

Aziz Ogan Koleksiyonu

OGNIST0602205